

პოლიტიკურ-სამართლებრივი (საპარლამენტო) სუვერენიტეტის კონსტიტუციური ფარგლები

I. შესავალი

ყოველი საზოგადოებისათვის ძირითადი საზრუნავი და გამოწვევა ადამიანის უფლებათა პატივისცემაა. კონსტიტუცია ქმნის ამ მიზნის მიღწევის ჩარჩოსა და გზებს. კონსტიტუციას აშინაარსებს, ერთი მხრივ, პარლამენტი, ხოლო, მეორე მხრივ, საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოები (უმრავლეს ქვეყნებში).¹ მათმა ეფექტურმა საქმიანობამ ქვეყანაში დემოკრატიული პროცესები უნდა განავითაროს და წაახალისოს.

პოლიტიკური რეჟიმების გამოცდილებამ ცხადი გახადა, რომ თანამედროვე დემოკრატიული პროცესები კონსტიტუციური ღირებულებებით შებოჭილმა პირებმა უნდა წარმართონ. მოცემული ეტაპისთვის ფორმალური მოცემულობაა, რომ სხვადასხვა სახელმწიფომ ამ ღირებულებათა ხელისუფლებების მიერ დაცვის კონტროლი საკონსტიტუციო სასამართლოებს² მიაწოდო. თუმცა გარდამავალი დემოკრატიის ქვეყნებში დღის წესრიგში მუდმივად დგას კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების ფაქტობრივად

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი, დოქტორანტი.

¹ საკონსტიტუციო კონტროლი ხორციელდება საკონსტიტუციო სასამართლოების, უმაღლესი სასამართლოებისა და სხვა შერეული მოდელის ფორმით.

² კვლევაში „საკონსტიტუციო სასამართლო“ გამოყენებული იქნება, როგორც საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელი ორგანოების კრებითი სახელი.

რეალიზების საკითხი – საკონსტიტუციო სასამართლოების მიერ სხვადასხვა საქმის განხილვა პროცესებში მონაწილე სუბიექტების გადამეტებული ვნებათაღელვის საგანი შეიძლება გახდეს.

ნაშრომის მიზანია მიმოიხილოს საკონსტიტუციო კონტროლის არსი და დემოკრატიებში მისი დამკვიდრების რაციონალი, რათა ცხადი გახდეს საკონსტიტუციო კონტროლის მნიშვნელობა და ეფექტი. კვლევაში ისტორიული და შედარებით-სამართლებრივი მეთოდებია წამყვანი. არსებითია აღინიშნოს, რომ ნაშრომში არ არის განხილული ისეთი საკითხები, როგორიცაა, საკონსტიტუციო კონტროლის წარმოშობა აშშ-ში, მისი ამოქმედება ევროპის კონტინენტზე და სხვა ფაქტობრივი დეტალები. შესაბამისად, არსებობს დათქმა, რომ ამ სტატიის მკითხველისთვის ეს ინფორმაცია ცნობილია და მისი ინტერესი საკონსტიტუციო კონტროლის ფილოსოფიურ-თეორიული გაგებაა.

II. საკონსტიტუციო კონტროლის არსი

საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტის არსებობა დაკავშირებულია ადამიანის უფლებების დაცვის ეფექტურ მექანიზმთან³, სამართლის უზენაესობასთან⁴ და აღიქმება კონსტიტუციონალიზმის აუცილებელ მახასიათებლად.⁵ კონსტიტუცია, როგორც სახალხო ძალაუფლების ხელშესახებობა, ქმნის კონტროლის განხორციელების ფორმალურ საფუძველს. სამართლებრივი პოზიტივისტებისა და ანალიტიკური სკოლის მომხრეებისათვის საკონსტიტუციო კონტროლი სწორედ კონსტიტუციის არსებობასთანაა დაკავშირებული.⁶ კონს-

³ მაგალითად, იხ., Fallon R.H., *The Core of an Uneasy Case for Judicial Review*, *Harvard Law Review*, Vol.121, No.7, 2008, 1693.

⁴ მაგალითად, იხ., Alexander L., Schauer F., *On Extrajudicial Constitutional Interpretation*, 110 *Harvard Law Review*, Vol.110, No.7, 1997, 1359.

⁵ Seidman L.M., *Acontextual Judicial Review*, *Cardozo Law Review*, Vol.32, 2011, 1143. მაგალითად იხ., Adler M.D., Dorf M. C., *Constitutional Existence Conditions and Judicial Review*, *Virginia Law Review*, Vol.89, No. 6, 2003, 1105.

⁶ Tanchev E., *Constitutional Control in Comparative and Bulgarian Prospective*, 2,

ტიტუცია გვთავაზობს ტესტს კანონებისათვის⁷. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ დაწერილ კონსტიტუციასთან ერთად ზოგიერთი ქვეყანა ხელმძღვანელობს საკონსტიტუციო სამართლის ჩვეულებებით.⁸

კონსტიტუციით გაცხადებული ადამიანის თავისუფლების იდეა ფარგლებს უნესებს როგორც ხელისუფლებას, ასევე საკონსტიტუციო სასამართლოებს. ზღვრები რიგ შემთხვევაში ცვლადია, რამდენადაც კონსტიტუციურია თუ არაკონსტიტუციური ნორმა, ამაზე კონტროლის განმახორციელებელთა დასკვნა ყოველთვის ცალსახა არ არის. საკანონმდებლო ორგანოს საქმიანობის საკონსტიტუციო კონტროლზე საუბრისას წინ იწევს ფასეულობათა კონფლიქტის იდეა – ღირებულებათა იერარქია, რაზეც სხვადასხვა საკანონმდებლო აქტის კონსტრუქციაა დამყარებული. მნიშვნელოვანია იმ ფარგლების გააზრება, რომელშიც სასამართლომ უნდა იმოქმედოს, რამდენად შორს შეიძლება წავიდეს იგი „ღირებულებათა დისბალანსის“⁹ შეფასებისას. ამ მასშტაბის გააზრების ერთ მიმართულებას ეხმიანება მომდევნო ქვეთავში განხილული საპარლამენტო სუვერენიტეტის დოქტრინა, რაც ფარგლების ქვედა რადიკალურ ზღვარს უახლოვდება.

III. საპარლამენტო სუვერენიტეტის არსი

უდავოა, რომ ამა თუ იმ ინსტიტუტის სხვადასხვა ქვეყანაში მუშაობის თვალსაზრისით კონტექსტი უმნიშვნელოვანესი განმაპირო-

<<https://www.yumpu.com/en/document/view/45486793/constitutional-control-in-comparative-and-bulgarian-prospective>> [10.08.2022].

⁷ Seidman L.M., Acontextual Judicial Review, Cardozo Law Review, Vol.32, 2011, 1145-1146.

⁸ Study on Individual Access to Constitutional Justice, CDL-AD(2010)039, Venice Commission, Strasbourg, 27 January 2011; Korea: Constitutional Court, “Relocation of the Capital Case”, no. 2004, Hun-Ma554-566 of 21.10.2004, CODICES: KOR-2004-3-003.

⁹ ჯანდა ქ., ბერი ჯ.მ., გოლდმენი ჯ., ამერიკული დემოკრატია, აშშ ხელისუფლება და პოლიტიკური პროცესი, რ. გაჩეჩილაძის თარგმანი, თბილისი, 1995, 384.

ბებელია, თუმცა საპარლამენტო სუვერენიტეტის იდეის განხილვის მიზანია, წარმოჩინდეს ხსენებული მიდგომის ლოგიკა, რომელთანაც შესაძლებელია დაკავშირებული იყოს საკონსტიტუციო კონტროლის შედეგით უკმაყოფილო პირთა არგუმენტები.

საპარლამენტო სუვერენიტეტის პრინციპის გამტარებელი მნიშვნელოვანი ქვეყანაა გაერთიანებული სამეფო, სადაც „ზოგადი წესის მიხედვით, სასამართლოს არ შეუძლია საკანონმდებლო ორგანოს მიერ მიღებული კანონმდებლობის დაძლევა და ისეთი კანონის მიღება, რომელსაც შემდგომი მონვევის პარლამენტი ვერ შეცვლის“¹⁰. საპარლამენტო სუვერენიტეტის დოქტრინის გასააზრებლად უნდა გამოიყოს მისი კუმულაციური მახასიათებლები: (1) პარლამენტს არ გააჩნია რაიმე შეზღუდვა კანონის მიღების კუთხით, გარდა იმგვარი კანონისა, რაც მისი შემდგომი მონვევისათვის შეზღუდვებს აწესებს; (2) მსგავსად ჩვეულებრივი კანონმდებლობისა (იერარქიის გამორიცხვა), საკონსტიტუციო სამართლის ნორმათა შესწორება-ცვლილება შესაძლებელია; (3) სასამართლოს არ აქვთ შესაძლებლობა, ლეგისლატურის მიღებულ კანონმდებლობაზე განახორციელონ კონტროლი.¹¹

საპარლამენტო სუვერენიტეტის მომხრეთაგან აღსანიშნავია უილიამ ბლექსთოუნი¹² და ალბერტ ვან დაისი¹³. ამ უკანასკნელის კონცეფცია დღესაც აქტუალურია და ქმნის ჩარჩოს პარლამენტის საკანონმდებლო უფლებამოსილებების თემატიკაზე მიმდინარე დავებში.¹⁴ დაისი აღნიშნავდა, რომ პარლამენტი არის სუვერენული

¹⁰ Parliamentary Sovereignty <<https://www.parliament.uk/about/how/role/sovereignty/>> [10.08.2022].

¹¹ Weill R., Reconciling Parliamentary Sovereignty and Judicial Review: On the Theoretical and Historical Origins of the Israeli Legislative Override Power, *Hastings Constitutional Law Quarterly*, Vol.39, No.2, 2011, 2011, 458.

¹² იხ., Blackstone W., *Commentaries on the Laws of England*, <<http://onang.com/library/reference/blackstone-commentaries-law-england/>> [10.08.2022].

¹³ იხ., Dicey A.V., *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, <https://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf> [10.08.2022].

¹⁴ Gordon M., *The Conceptual Foundations of Parliamentary Sovereignty: Reconsidering Jennings and Wade*, *Public Law*, No.3, 2009, 520.

თავისი უფლებამოსილებების განხორციელებაში. სუვერენიტეტში იგი გამოყოფდა „პოზიტიურ“ და „ნეგატიურ“ კომპონენტებს. პირველში გულისხმობდა, რომ პარლამენტის მიღებული კანონმდებლობა შესასრულებლად სავალდებულოა სასამართლოთათვის, – სხვა სიტყვებით, ისინი უნდა მოქმედებდნენ მის საფუძველზე, ხოლო მეორეში მოიაზრებდა პირს თუ რომელიმე ორგანოს, რომელიც იქნებოდა უფლებამოსილი, მიღებული კანონმდებლობა დაეძლია-დაეკნინებინა.¹⁵ ზოგიერთი მკვლევრის აზრით, დაისი „საკმაოდ შორს მიდის“, როდესაც საპარლამენტო სუვერენიტეტს ე.წ. პოზიტიური კომპონენტით განიხილავს. მაგალითად, ჯეფრი გოლდსვორსი აღნიშნავს, რომ ამ პრინციპის შესაბამისად, სასამართლო მოქმედ კანონმდებლობად იღებს საპარლამენტო აქტებს, თუნდაც იმ შემთხვევებში, როდესაც გადაწყვეტს, არ დაემორჩილოს მას მორალური ვალდებულების საფუძველით.

საინტერესოა დაისის საპარლამენტო სუვერენიტეტის კონცეფცია, როგორც განსხვავება სამართლებრივ და პოლიტიკურ სუვერენიტეტს შორის. უკანასკნელს იგი უკავშირებდა ლეგისლაციურას, ხოლო პირველს – ამომრჩეველს. დაისი გამორიცხავდა ნდობით მინდობილი პირის თეორიის პარლამენტისადმი გავრცელებას, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ელექტორატი უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოსთან პოლიტიკური სუვერენიტეტის ძალაუფლებას არ იზიარებდა.¹⁶ დაისი თავისივე თეორიის მაგალითად მოიხმობდა ბრიტანეთის პარლამენტის მიერ საკუთარი უფლებამოსილების ვადის შვიდ წლამდე გაზრდას, მაშინ, როდესაც იგი ამომრჩეველმა სამი წლით აირჩია (სამართლებრივი, თუმცა არა პოლიტიკური სუვერენიტეტის გამოვლენა).¹⁷ საპარლამენტო სუვერენიტეტის შესახებ

¹⁵ Dicey A.V., Introduction to the Study of the Law of the Constitution, <https://files.libertyfund.org/files/1714/0125_Bk.pdf> [10.08.2022].

¹⁶ Jenkins D., From Unwritten to Written: Transformation in the British Common-Law Constitution, Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol.36, No.3, 2003, 869-870.

¹⁷ Septennial Act, 1715, <<http://www.legislation.gov.uk/apgb/Geo1St2/1/38>> [10.08.2022].

იდეას ბლექსტოუნი აფუძნებდა ბუნებითი სამართლისა და ყოვლის-შემძლე პარლამენტის ურთიერთმიმართებაზე, რომელშიც პირველი უკანასკნელზე მორალურად უზენაესი იყო.¹⁸

დაისი და ბლექსტოუნი სუვერენიტეტის იდეის ზოგად რაციონალს იზიარებდნენ, თუმცა განსხვავებული ელემენტებით, ორივე მათგანი მიიჩნევდა, რომ: (1) არსებობდა პარლამენტზე აღმატებული ძალა, რომლის წინაშეც მას პასუხისმგებლობა ეკისრებოდა: ბლექსტოუნის სქემაში ეს იყო ბუნებითი სამართალი, ხოლო დაისის შეხედულებით – საზოგადოება; (2) პარლამენტი, როგორც საზოგადოების მსახური: ბლექსტოუნისათვის ეს დაკავშირებული იყო ბუნებითი სამართლის პრინციპებისადმი ერთგულებასთან, ხოლო დაისისათვის – ელექტორატის სურვილების შესაბამისად მოქმედებასთან.¹⁹ თეორიათა სქემების გააზრებისას უნდა დაისვას შემდეგი კითხვები: (ა) ცხადია, ყველაფერი იდეალურად ვერ იქნება, შესაბამისად, თუ „აღმატებული ძალის“ იდეები არ არის პარლამენტის ქმედებებთან თანხვედრაში, როგორ ენიჭება მას უპირატესობა? (ბ) საჭიროა თუ არა რაიმე მექანიზმი ხარვეზების გამოსასწორებლად? დაისი და ბლექსტოუნი მიუთითებენ – (ა) საკითხზე პასუხია, რომ პარლამენტსა და შესაბამის ძალას შორის კონფლიქტი შესაძლოა არსებობდეს, მაგრამ ორივე ავტორის შემთხვევაში უპირატესობა პარლამენტს უნდა მიენიჭოს, ხოლო (ბ) საკითხზე პასუხი უარყოფითია – საკონსტიტუციო კონტროლის განხორციელება არარელევანტურია.²⁰

პასუხები გვიბიძგებენ იმ აზრისკენ, რომ თუკი არსებობს უპირატესი, მაშინ რატომ არ უნდა მტკიცდებოდეს ეს ფაქტობრივად,

¹⁸ Blackstone W., Commentaries on the Laws of England, <<http://lonang.com/library/reference/blackstone-commentaries-law-england/>> [10.08.2022].

¹⁹ Jenkins D., From Unwritten to Written: Transformation in the British Common-Law Constitution, Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol.36, No.3, 2003, 877-878.

²⁰ იქვე, 878-879; Blackstone W., Commentaries on the Laws of England <<http://lonang.com/library/reference/blackstone-commentaries-law-england/>> [10.08.2022].

სამართლებრივად. ფაქტობრიობის ნაწილში, შესაძლოა, ამომრჩეველმა რეაქციული მოქმედებით ლეგისლატურა გადაირჩიოს და ამით დასაჯოს, თუმცა „შეიძლება“ არ ნიშნავს „აუცილებლად“. ამ კუთხით არსებითია, რომ ორს შორის უპირატესი სამართლებრივი სქემით გამოვლინდეს.

IV. ვინ ლაპარაკობს კონსტიტუციის სახელით? – დემოკრატია და საკონსტიტუციო კონტროლი

წინამდებარე ნაწილის სათაურში დასმულ კითხვაზე პასუხის ძიება იყო და დღესაც არის განხილვის საგანი. კონსტიტუციის სახელით საუბარში ერთმანეთის კონკურენტები არიან პარლამენტები და საკონსტიტუციო სასამართლოები. კვლევის ამ ნაწილის მიზანია განსაზღვროს მათ შორის ურთიერთმიმართება.

ჰამილტონისეული წინამძღვრებით, საკონსტიტუციო კონტროლის იდეა არ გულისხმობს სასამართლოს უზენაესობასა თუ უპირატესობას საკანონმდებლო ხელისუფლებაზე – „იგი გულისხმობს, რომ ხალხის ძალაუფლება ორივეზე უპირატესია“²¹. იმ შემთხვევაში, თუ პარლამენტი მიიღებს კანონს იმის წინააღმდეგ, რაც კონსტიტუციაში განსაზღვრა ხალხმა, მაშინ სწორედ მეორეს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა და არა საპარლამენტო პროდუქტს.²²

რაც შეეხება კონსტიტუციის სახელით მოლაპარაკე მოსამართლეების საქმიანობის გაუმართლებლობის იდეას, საკონსტიტუციო სამართლის ზოგიერთი გამოჩენილი მკვლევარი ამტკიცებს, რომ საკონსტიტუციო კონტროლი, როგორც ასეთი, უნდა შეიზღუდოს ან მთლიანად გაუქმდეს. ამ მეცნიერების სია მოიცავს ისეთ მკვლევრებს, როგორიცაა, მარკ ტაშნეტი, კას სუსტეინი, ლარი კრამერი.²³ არსებული დოქტრინის მაგივრად, რომელიც უმაღლე-

²¹ Hamilton A., The Federalist No. 78, in: The Federalist Papers, Buccaneer Books, 1992, 395-96.

²² იქვე.

²³ Gerber S.D., The Court, the Constitution, and the History of Ideas, Vanderbilt Law Review, Vol.61, No.4, 2008, 1068.

სი სასამართლოს თავმჯდომარის, ჯონ მარშალის მიერ იქნა შეთავაზებული და შემდგომში მიღებული, აკადემიის ეს პროფესორები „პოპულარული (სახალხო) კონსტიტუციონალიზმის“²⁴ იდეას ავითარებენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ საკონსტიტუციო სამართალი გამოიხატება სასამართლოს გარეთ თავად ადამიანების მიერ: შესაძლოა, ქუჩებში, საარჩევნო ყუთებთან ან საკანონმდებლო ორგანოში.²⁵ ხსენებულს ეხმიანება თეორია საკონსტიტუციო კონტროლის უარყოფის შესახებ იმ საფუძვლით, რომ პასუხისმგებლობა არის ერთადერთი საშუალება, რომლითაც საზოგადოება თვითმართვას სწავლობს.²⁶ ამ შემთხვევაში ძირითადი აქცენტი კეთდება მორალური პასუხისმგებლობის გაჩენაზე²⁷, რომელიც საზოგადოებამ თავისი პოლიტიკური გადანაცვებების მიმართ უნდა აიღოს. მოსამართლეები კი ერევიან მოსახლეობის ნების განხორციელებაში. ამ „პრობლემის“ შესახებ ყველაზე ცნობილი გამონათქვამი ეკუთვნის ალექსანდერ ბიკელს: „როდესაც არჩეული ორგანოს მიერ მიღებულ საკანონმდებლო აქტს ან განხორციელებულ მოქმედებას უმაღლესი სასამართლო არაკონსტიტუციურად აცხადებს, იგი უგულებელყოფს ხალხის აქ და ახლა არსებულ ნებას; იგი ახორციელებს კონტროლს არა უმრავლესობის სახელით, არამედ მათ წინააღმდეგ“²⁸.

²⁴ იხ., Kramer L.D., The Supreme Court 2000 Term Foreword: We the Court, Harvard Law Review, Vol.115, No.1, 2001, 16.

²⁵ იხ., Kramer L.D., The People Themselves: Popular Constitutionalism and Judicial Review, Massachusetts Law Review, Vol.90, 2006; Sunstein C.R., One Case at a Time: Judicial Minimalism on the Supreme Court, 2nd Ed., Harvard University Press, 2001; Sunstein C. R., The Partial Constitution, 2nd Ed., Harvard University Press, 1993.

²⁶ Ides A., The American Democracy and Judicial Review, Arizona Law Review, Vol.33, No.1, 1991, 4; Friedman F., The Importance of Being Positive: The Nature and Function of Judicial Review, University of Cincinnati Law Review, Vol.72, No.4, 2004, 1268.

²⁷ Utter R.F., Lundsgaard D.C., Judicial Review in the New Nations of Central and Eastern Europe: Some Thoughts from a Comparative Perspective, Ohio State Law Journal, Vol.54, No.4, 1993, 603.

²⁸ Friedman F., The Importance of Being Positive: The Nature and Function of Judicial Review, University of Cincinnati Law Review, Vol.72, No.4, 2004, 1268.

ამრიგად, საკონსტიტუციო კონტროლის მონინალმდეგები ამტკიცებენ, რომ პროგრესულ პოლიტიკასთან²⁹ და დემოკრატიულ ჩართულობასთან შეუსაბამოა ამგვარი ინსტიტუტის არსებობა.³⁰

ჯერემი ვალდრონი საკონსტიტუციო კონტროლის მის მიერ შემოთავაზებული სანინალმდეგო არგუმენტების შესახებ მსჯელობისას³¹ ეხმიანება უმრავლესობის ტირანიის თემატიკას, როგორც ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს, რაზეც კონტროლის მომხრეები მიუთითებენ. მისი შეფასებით, დემოკრატიული ინსტიტუტები არ არიან დაზღვეული არასწორი გადაწყვეტილებების მიღებისაგან (შეიძლება მათ ტირანულიც ეწოდოს) და ეს ლოგიკა ვრცელდება ყველა სახის გადაწყვეტილების მიღების პროცესზე, მათ შორის, სამართლოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე.³²

საკონსტიტუციო კონტროლის უპირატესობისა და მნიშვნელობის შესახებ საუბრისას უნდა აღინიშნოს კელზენის მოსაზრებები, რომელთა მიხედვითაც, დემოკრატია არის სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფს შორის პოლიტიკური კომპრომისის ძიების პროცესი, რომლის საფუძველიც თანასწორობაა. დემოკრატია კი არსებითად კონსტიტუციურია, იმდენად რამდენადაც ეს უკანასკნელი მოითხოვს პროცედურული სისტემებისა და უმცირესობათა უფლებების უზენაესი სისტემის არსებობას, რაც, რა თქმა უნდა, ხელმისაწვდომობას გულისხმობს. ეს ნიშნავს „საკონსტიტუციო კონტროლს, რომელიც იცავს დემოკრატიას, როგორც პოლიტიკურ პროცესს“.³³

საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანო არჩევნების გზით არ კომპლექტდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების მიერ პოლიტიკური მიზანშეწონილობით მოქმე-

²⁹ Seidman L.M., Acontextual Judicial Review, Cardozo Law Review, Vol.32, 2011.

³⁰ იბ., Waldron J, The Core of the Case Against Judicial Review, Yale Law Journal, Vol.115, No.6, 2006.

³¹ იქვე.

³² იქვე.

³³ Vinx L., The Guardian of the Constitution, Hans Kelsen and Karl Schmitt on the Limits of Constitutional Law, Cambridge University Press, 2015, 15.

დების ნაკლები საფრთხე არსებობს.³⁴ ამას ისიც ემატება, რომ მოსამართლეები ან უფალოდ არიან არჩეულნი ან ხანგრძლივი არა-განახლებადი ვადით.

დამატებით აღსანიშნავია, რომ სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული ინტენსივობით დგას საკითხი პარლამენტის არჩევის დემოკრატიულობაზე. მხედველობაშია ის საარჩევნო სისტემა, რომლის საფუძველზეც კომპლექტდება შესაბამისი ქვეყნების უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოები. მაგალითად, თანამედროვეობის ზოგიერთი კონსტიტუციონალისტი მიუთითებს, რომ აშშ-ის სენატის წევრები დემოკრატიულად არ აირჩევიან, რამდენადაც არჩევის კრიტერიუმია არა მოსახლეობა, არამედ გეომეტრია – შტატების წარმომადგენლობა.³⁵ შესაბამისად, არგუმენტი, რომელიც ლეგიტიმაციის კომპონენტით (იმ მნიშვნელობით, როგორც ზემოთ დაისვა) საკონსტიტუციო კონტროლს მიუღებლად აღიქვამს, მეტად იჩრდილება.

V. საკონსტიტუციო კონტროლის ლეგიტიმაციის თეორიები

საკონსტიტუციო კონტროლის ლეგიტიმაციის უზრუნველმყოფი სხვადასხვა თეორია თუ მოდელი არსებობს. ხსენებული ნაშრომის ფარგლებისათვის ყურადღება გამახვილდება დელეგირების თეორიის ორ მოდელზე: (1) აგენტის მოდელი, რომელიც გულისხმობს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოები კონსტიტუციის განსაზღვრული ნორმების შინაარსით მოქმედებენ;³⁶ (2) ნდობით აღჭურვილი პირის მოდელი – საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსამართლეები არი-

³⁴ Dyevre A., *Technocracy and Distrust: Revisiting the Rationale for Constitutional Review*, 13 *International Journal of Constitutional Law*, Vol.13, No.1, 2015, 48.

³⁵ Utter R.F., Lundsgaard D.C., *Judicial Review in the New Nations of Central and Eastern Europe: Some Thoughts from a Comparative Perspective*, *Ohio State Law Journal*, Vol.54, No.4, 1993, 599.

³⁶ იქვე, 32.

ან პოლიტიკური სისტემის მხრიდან ნდობის მქონე პირები, შესაბამისად, მათი მოქმედების არეალი კონსტიტუციურ დებულებებთან ერთად მოიცავს მათ იდეოლოგიურ-ღირებულებით ნდობასაც.³⁷

პირველი მათგანი დელეგირების თეორიის ყველაზე გავრცელებული მოდელია. კონტროლის ლეგიტიმურობის განმსაზღვრელი საფუძვლის გააზრებას არტურ დაივერი სამ პრეზუმფციას აყრდნობს³⁸: (1) დამფუძნებელთა სურვილი, საკანონმდებლო ორგანოს საქმიანობის შედეგები შეესაბამებოდეს უზენაეს კანონს; (2) ხელისუფლებისგან მომდინარე საფრთხე, იმოქმედებს უსაზღვროდ; (3) მოსამართლეებისა და დამფუძნებლების პრეფერენციათა მეტი სიახლოვე, რაც შესაძლოა, „დამოუკიდებლად ან კომბინაციაში არსებობდეს იმასთან, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოთა სტრუქტურა და მოსამართლეთა ცოდნა მეტად სავარაუდოა, რომ განაპირობებდეს კონსტიტუციით ობიექტურად შებოჭილ საქმიანობას“. ამ მოდელის „პოპულარობა“ ბუნებრივია, რადგანაც აგენტის მოდელი ე.წ. უმრავლესობის საწინააღმდეგო სირთულესაც უვლის გვერდს და საკონსტიტუციო კონტროლს დემოკრატიასთან შესაბამისად წარმოაჩენს – მოსამართლეები მოქმედებენ დემოკრატიული პროცესის შედეგად მიღებული კონსტიტუციის მიზნებისათვის. ამრიგად, არსებობს შეთანხმება საკონსტიტუციო დონეზე. ამ შემთხვევაში დღის წესრიგში დგება, თუ რამდენად სრულყოფილია ეს „კონტრაქტი“? სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, კონსტიტუცია ხშირ შემთხვევაში არ არის იმდენად ზუსტი, რომ მისი განუსაზღვრელობა საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებელთათვის არ ქმნიდეს ექსტრემალური თავისუფლების საფრთხეს.

მეორე მოდელის შესაბამისად, საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქცია არაა დამფუძნებელთა ნების აღსრულება, არამედ „კანონ-

³⁷ Dyevre A., *Technocracy and Distrust: Revisiting the Rationale for Constitutional Review*, 13 *International Journal of Constitutional Law*, Vol.13, No.1, 2015, 32. ანალოგიური მოდელით ასაბუთებს დაისი საპარლამენტო სუვერენიტეტის პრინციპს, როდესაც საპარლამენტო საქმიანობას საზოგადოებრივი სურვილის აუცილებელ გამოხატულებად არ მიიჩნევს.

³⁸ იქვე, 36.

მდებლობის ხარისხის გაუმჯობესება, საჯარო პოლიტიკის ეფექტურობის გაზრდა, ხოლო შესაძლებლობის შემთხვევაში, პოლიტიკური სისტემის მწყობრი ფუნქციონირება³⁹. მაგალითად, დაივერი მიიჩნევს, რომ აგენტის მოდელი, რეალობის გათვალისწინებით, არ მუშაობს, კერძოდ, საკონსტიტუციო კონტროლის განმახორციელებლები არ არიან აბსტრაჰირებულნი თავიანთი შეხედულებებისგან და ამაზე მეტყველებს კიდევ ის გარემოება, რომ მოსამართლის იდეოლოგიური კრიტერიუმების მხედველობაში მიღებით, შესაძლებელია ამა თუ იმ საქმის წარმატებულობის შეფასება, ხოლო ნდობით აღჭურვილი პირის მოდელია ის, რაც ამართლებს საკონსტიტუციო კონტროლს და არის იმის შესაბამისი, რაც დღეს მოქმედებს. სწორედ ამ უკანასკნელთან არის ბმაში მოსამართლეების, როგორც „პოლიტიკის შემქმნელების“, იდეა.

ნდობით აღჭურვილი პირის დელეგირების მოდელში ისეთივე კითხვის ნიშანი შეიძლება დაისვას მოსამართლის მიერ საზოგადოებისათვის „საუკეთესო“ ინტერესებით მოქმედებასთან მიმართებით, როგორც პირველ შემთხვევაში კონსტიტუციურ დებულებათა ბუნდოვანებისა და ამით განპირობებულ იდეოლოგიურ გავლენასთან დაკავშირებით. ნდობით აღჭურვილის თეორიით მოსამართლის მოქმედება არის თავისუფლების გაუმართლებლობა.

VI. დასკვნა

საკონსტიტუციო კონტროლის როლი თანამედროვე დემოკრატიების ჩამოყალიბებისთვის არსებითია. მისი განხორციელება ქმნის შესაძლებლობას, რომ კონსტიტუციური ღირებულებები დემოკრატიულ პროცესში ბუნებრივად, დროსა და სივრცეში ადეკვატურად დაინერგოს, ასევე იყოს მდგრადი. ეს იქიდან მომდინარეობს, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო მოქმედებს საზოგადოებისთვის აუცილებელ ღირებულებებზე დაყრდნობით.

³⁹ იქვე.

საკანონმდებლო საქმიანობაზე საკონსტიტუციო კონტროლის 1803 წლიდან თანამედროვეობამდე გავლილი გზა შეიძლება აღინეროს, როგორც კანონის კითხვიდან სამართლებრივი ტექსტების ინტერპრეტაციამდე ან ზოგიერთისათვის სამოსამართლო იმპროვიზაციამდე მისული პროცესიც კი.

დემოკრატიის სიცოცხლისუნარიანობასა და კონსტიტუციური ღირებულებების დაცვას გარკვეულწილად ხელს უწყობს, ერთი მხრივ, ლეგისლატურების საქმიანობის მიმართ და მეორე მხრივ, საკონსტიტუციო კონტროლის მიმართ კრიტიკაც. სხვა სიტყვებით, ეს პროცესი ადრესატების საქმიანობის მაღალი (მინიმუმ უკეთესი) ხარისხის გარანტიაა, ასევე საზოგადოების მხრიდან პოლიტიკურ ვითარებასა თუ არჩევამდე პასუხისმგებლობის აღების წამახალი-სებელ ფაქტორად შეიძლება იქცეს.